

VERGİLİUS ÖRNEĞİ: RÖNESANS İNGİLİZ EDEBİYATINDA TÜR VE ÜSLÛP SORUNU

Prof.Dr.Himmet UMUNÇ*

İlk kez 1979 yılında yayınlanan *Okuma Uğraşı: Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar* adlı incelemesinin ikinci bölümünde, Akşit Göktürk, geleneksel edebiyat türleri kuramının, günümüz metin incelemelerinde yeterli olup olamayacağını sorgular (39-48). Göktürk, bu sorgulamasını şu belirlemeyle başlar:

Günümüzde, bir dil içindeki bütün metin türleri ile metnin dilbilimsel yapısı üstüne sözünü ettiğimiz türden araştırmalar sürüp giderken, geleneksel yazın tarihçiliğindeki yazınsal türler kuramı, bir yazın metninin ilkin hangi türün biçimsel kurallarına uyduğunun saptanıp, ona göre incelenmesini, yorumlanmasını gerektirir. Bugün, bir metnin gerek tarihsel gerekse dilsel yönden bir dizgeye oturtulmadan bütünüyle kavranamayacağı, yaygın bir görüştür. Yazınsal metni, bir dilin sayısız iletişim biçiminden biri olarak irdelleyen, dilin bütün öbür metinleriyle de ilişkili sayan bu görüş, epik, şiir, dram anaörneklerinden geliştirilme yazınsal türler kuramıyla kimi noktalarda bağdaşmaz (39).

Edebî türler kuramının yeniden değerlendirilmesini yapan ve yapısalcı ve/veya yapısalcılık-sonrası yaklaşımın gerekliliğini ve metinler arası ilişkinin gözardı edilmemesini sağlam ve özlü bir anlatımla ortaya koyan Göktürk, geleneksel türler kuramının, bugün belli bir ölçüde geçerliliğini koruduğunu, ancak yeterli olmadığını vurgular ve “dil bütünü kapsayan iletişim dizgelerinden yola çıkacak bir metin kuramı”nın yararlılığı üzerinde durur (41). Göktürk, edebî türler kuramını Rönesansa bağlar ve şöyle der:

Bugünün yazınbiliminde de geçerliliğini hiç tartışmasız sürdüren yazınsal türler kuramının kökeni, Avrupa’da eski Yunan-Latin uygarlıklarının coşkuyla örnek al[ın]dığı on altıncı yüzyıla uzanır (39).

---

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

İşte bu yazımızın amacı, Rönesans İngiliz edebiyatında geleneksel tür ve üslûp bağıntısını, kuram ve uygulama çerçevesinde irdelemektir. Bu bağlamda, Göktürk'ün yukarıda değindiğimiz görüşünün tarihsel perspektifini belirlemeye ve edebî kullanım bakımından geleneksel türlerin bazı Rönesans yazarları arasında da yetersiz görüldüğünü ortaya koymaya çalışacağız.

Konuya, *Hamlet*'ten bir alıntı ile Shakespeare'e gönderme yaparak girmek yararlı olacaktır. Elsinore Sarayının başmabeyincisi Polonius, oyuncuların geldiğini Hamlet'e haber verirken, onların ustalığını ve sanatçılığını övmek amacıyla şöyle der:

Tragedya, komedy, tarih, pastoral, pastoral-komik, tarihsel-pastoral, trajik-tarihsel, trajik-komik-tarihsel-pastoral gibi her türlü kurallı ya da kuralsız oyun için dünyanın en iyi oyuncularını: ne Seneca çok ağırdır ne de Plautus çok hafif onlar için. İster kurala uygun yazılmış olsun oyunlar, ister kuralsız, işte tam adamları bunlar (II.ii. 392-398).¹

Oyunun çerçevesi içinde bakıldığında, bu sözlerle, Polonius'un işgüzar, softa ve geveze kişiliği pekiştirilmekte ve güldürü ögesi olarak dalkavukluğu öne çıkarılmaktadır. Ancak, Shakespeare, metin içindeki bu amacının ötesinde, Polonius'un ağızından ifade ettiği alaycı ve yüzeysel görünümlü böyle bir söylemle, döneminin edebiyat kuramcılığında tartışmalı olan tür ve üslûp sorununa da gönderme yapmaktadır. Konuşmada, gerek geleneksel oyun türleri tragedya ve komedy dışında bir dizi melez yeni türlerden sözedilmesi, gerek oyuncuların kurallara uygun olan veya olmayan her

---

¹ “The best actors in the world, either for tragedy, comedy, history, pastoral, pastoral-comical, historical-pastoral, tragical-historical, tragical-comical-historical-pastoral, scene indivisible, or poem unlimited: Seneca cannot be too heavy, nor Plautus too light. For the law of writ, liberty, and the these are the only men.” (*Bu yazıda kullanılan İngilizce ve Latince alıntıların Türkçe'ye çevirisi tarafımdan yapılmıştır*).

türlü oyunu oynayabileceklerinin belirtilmesi, aslında Shakespeare'in temeldeki bu soruna yaptığı bir dokundurmadır ve böylece geleneksel edebî türlerin yetmezliği vurgulanmaktadır. Biliyoruz ki Shakespeare, diğer pek çok çağdaşı gibi, Rönesans edebiyat kuramcılığının ve şekilciliğinin tam bir temsilcisi ve uygulayıcısı olmamıştır. Belki *Titus Andronicus* ve *Love's Labour's Lost* gibi ilk dönem oyunlarında geleneksel tür ve üslûp ilkelerine bağlı kalmaya çalıştığı söylenebilir. Ancak, 1590'ların ikinci yarısından itibaren ortaya koyduğu yapıtlarında daha özgür ve kurallardan bağımsız bir yaratıcılık içinde olmuş, Rönesans kuramcılığının bir göstergesi olan tür ve üslûp kuralcılığını aşabilmiştir. Bu bağlamda, Polonius'un sözleri bu kuralcılığın bir parodisi olarak da algılanabilir. Polonius'un bu konuşmasındaki tür parodisi, daha sonra Hamlet ile Birinci Oyuncu arasında geçen konuşmalarda üslûp parodisi olarak devam eder (II.ii.426-518). Hamlet, Birinci Oyuncu'dan "ateşli bir konuşma [a passionate speech]" yapmasını ister (II.ii.428) ve ekler:

Vaktiyle senden bana bir konuşmayı okuyuşunu dinlemiştim, ancak sahnede hiç oynanmamıştı veya oynandı ise de bir kezden fazla değildi - çünkü, hatırladığım kadarıyla, oyun, çoğunluğun hoşuna gitmemişti ve halka, tadına hiç alışık olmadıkları havyar gibi gelmişti. Fakat, benim anladığıma göre ve de böyle konularda yargıları benimkinden daha üstün olanlara göre, bölümleri iyi düzenlenmiş ve kuralcı olduğu kadar yenilikçi bir üslûpla yazılmış mükemmel bir oyundu. Hatırlıyorum, birisi demişti ki konu hoşsa gitsin diye ne dizelerin içinde bayağılıklar vardı ne de üslûpta yazarının taklitçilikle suçlanmasına yol açacak ciddi bir kusur; tersine, içten gelen bir üslûp demişti, hoş olduğu kadar sağlam ve yapmacılıktan çok daha fazla doğal güzelliğe sahip (II.ii.430-441).²

² "I heard thee speak me a speech once, but it was never acted, or if it was, not above once--for the play, I remember, pleased not the million, 'twas caviare to the general. But it was, as I received it--and others, whose judgments in such matters cried in the top of mine--an excellent play, well digested in the scenes, set down with as much modesty as cunning. I remember one said there were no sallies in the lines to make the matter savoury, nor no matter in the phrase that might indict the author of affection, but called it an honest method, as wholesome as sweet, and by very much more handsome than fine."

Bu görüşlerini örneklendirmek amacıyla, Hamlet, sözünü ettiği konuşmanın bir bölümünü okur ve daha sonra Birinci Oyuncu devam ederek, Polonius'un dalkavukça müdahalelerine rağmen, konuşmayı tamamlar (II.ii.446-460 and 464-514).

Hamlet'in ağzından ifade edilen bu sözlerde Shakespeare, geleneksel, taklitçi ve kuralcı üslûbun da yetersizliğini vurgulamakta, doğallığı ve içtenliği, edebî yaratıcılığın ve özgünlüğün temeli olarak görmektedir. Bu bakımdan, Hamlet'in bu konuşmasını, aynı zamanda, kişisel düzeyde, Shakespeare'in kendi edebî bağımsızlığının bir ifadesi olarak görmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, daha geniş bir çerçevede, sanat-toplum ilişkisi açısından bakıldığında, geleneksel üslûp kuralları uyarınca, yapmacık, süslü ve taklitçi bir dil kullanılarak yazılan oyunların kısırlığını ve zevksizliğini vurgulamakla, Shakespeare, tiyatronun toplumdan kopuk ve özgünlükten yoksun olarak gelişemeyeceğini de ima etmektedir:

oyun, çoğunluğun hoşuna gitmemiştî ve halka, tadına hiç alışık olmadıkları havyar gibi gelmişti (II.ii.431-433).

Shakespeare öncesi Rönesans İngiliz tiyatrosuna baktığımızda, Wolfgang Clemen'in de belirttiği gibi, özellikle tragedyada, üslûp, tür ve kurgu bakımından Seneca taklitçiliğine ne denli önem verildiği bir gerçektir (47 ff. and 223 ff.). O halde , *Hamlet*'te ifadesini bulan geleneğe tam bağlılık ile tür ve üslûpta özgünlük arayışı ikilemi, Rönesans İngiliz edebiyatında önemli bir yeri olan tür ve üslûp sorununun bir uzantısıdır. Bu sorunun kökenine inmek ve bunun, dönemin diğer yazarlarınca nasıl algılandığına bakmak, Shakespeare'in düşüncelerini daha geniş bir bağlama oturtma bakımından yararlı olacaktır.

Yazımızın başında verilen alıntıda görüleceği gibi, Akşit Göktürk, Rönesans sonrası dönemde geçerli olan ve günümüze kadar uzanıp gelen geleneksel edebî türler kuramının kökenini, doğru bir yaklaşımla Rönesansa, on altıncı yüzyıla bağlamaktadır. Aslında, Minturno, Scaliger, Ascensius, Gyraldus gibi pek çok Rönesans humanist yorumculara ve bunlardan esinlenmiş Sir Philip Sidney ve George Puttenham’a baktığımızda, geleneksel edebî türlerin çok yoğun ve kapsamlı olarak bu dönemde ele alındığını ve örneklendirildiğini görürüz. Ancak, humanist yorumcuların yaklaşımları ve açıklamaları, dönemin felsefe ve tüm sanat alanlarında da uygulandığı ve görüldüğü gibi, klâsik kaynaklara ve bunları yorumlayan erken dönem Ortaçağ gramercilerinin açıklamalarına dayanmaktadır.

Hatırlanacağı gibi, Batı edebiyat geleneğinde, edebî türler ile ilgili ilk kuramsal tartışmaları klasik çağda Platon ve Aristoteles başlatmıştır. Platon, önce *Ion* adlı diyalogunda, temel olarak esine dayalı edebî yaratıcılığın doğasını ve şiirin [edebiyatın] doğru bilgiye ulaşmadaki geçerliliğini sorgulamıştır. Başka bir deyişle, bu diyalogta, Platon, epistemolojik doğruların belirlenmesinde ve tanımlanmasında, akılcılığa dayalı diyalektik irdeleme yöntemini savunan ve kullanan Sokrates ile esin gücüne dayalı ve diyalektik irdelemeden yoksun edebî yaratım anlayışını savunan Efes’li ünlü rapsod Ion’u tartıştır; sonuçta, edebî yaratıcılığın kısırlığını ve epistemolojik yetersizliğini ortaya koyar (*Ion*, 533e-535a ve 536b-d; Umunç, “Eski Bir Kavga” 214-15).

Platon, *Ion*’da başlattığı bu sorgulamayı daha sonra *Devlet*’te ahlâk ve metafizik felsefe çerçevesine oturtmuş, edebî yaratımın, hem duygularımız üzerindeki olumsuz ahlâkî etkilerini hem de doğru bilginin elde edilmesinde geçerli olamayacağını belirtmiştir (*The Republic*, 377a v.d. ve 602a v.d.; Umunç, “Eski Bir Kavga” 215-18).

İşte bu bağlamda, Platon ilk kez destan, tragedya ve komedyalı türlerinden ve bunların üslûp özelliklerinden söz etmiştir (*The Republic*: 392C - 398B ve 602C - 608B). Ancak, gerek *Ion*'da gerekse *Devlet*'te ortaya koyduğu edebiyat eleştirilerine ve görüşlerine baktığımızda, Platon, edebî türler ve üslûp üzerine bir tartışma başlatmış, ancak açık ve iyi tanımlanmış bir kuram getirmemiştir. Bunu öğrencisi Aristoteles gerçekleştirmiştir. Platon'un edebiyat hakkındaki olumsuz eleştirilerine ve görüşlerine karşı üstü kapalı bir savunma niteliğinde yazdığı, ancak bazı bölümleri eksik olarak bize ulaşmış olan *Poetika*'da, Aristoteles, ilk kez edebî yaratımı, gerçeğin anlatımı olgusu olarak benimsemiş, bu yaratımın Homeros'tan itibaren farklı türler biçiminde evrimini anlatmış ve edebî türlerin üslûp, yapı, konu, tiplene ve estetik niteliklerini irdelemiştir (1447a - 1462b; Umunç, "Eski Bir Kavga" 218-22). Ancak, bu türlerden sadece tragedya (1449a-1456a) ve destan (1449b, 1456a, and 1459a-1462b) ile ilgili söyledikleri günümüze ulaşabilmiş, komedyalı ve bazı şiir türlerine ilişkin görüşleri eksiktir. Ne var ki Aristoteles, edebî türleri sınıflandırmasına ve tragedyalı ile destanlı üslûp özellikleri dahil her bakımdan ayrıntılı biçimde irdelemesine rağmen, ayrıca üslûp türleri üzerinde durmamıştır. Sadece, Homeros'un türlerin evrimine olan katkısını belirtirken (1448b), onu "ağır [yüksek] üslûbun yüce bir şairi"³ (1449b) olarak tanımlamakla yetinmiştir..

Öte yandan, Aristoteles sonrası Hellenistik dönemde, kültürlerin melezleşmesine ve köklü siyasal ve toplumsal değişimlere paralel olarak, başta Iskenderiye ekolünde olmak üzere geleneksel edebî türlerin yetersizliği tartışılmaya başlanmış ve yeni tür arayışlarına gidilmiştir (Pfeiffer 87 v.d.; Umunç, "The Pastoral Tradition" 35 v.d.). Özellikle, İ.Ö. 3. yüzyılda, bu ekolden olan ve *Argonotlar* destanını yazan gelenekçi ve Homerosçu şair Apollonius Rhodius ile klasik edebî türlerin tükendiğini iddia eden

³ "Homer was a supreme poet in the serious style."

yenilikçi Callimachus arasında geçen kişisel tartışmalar ve sürtüşmeler, bu arayışın en çarpıcı örneğidir (Pfeiffer 123-15; Umunç, “The Pastoral Tradition” 36-39). Nitekim, Callimachus, Homeros geleneğindeki uzun destan türünü reddetmiş, yazdığı tımtırlıklı küçük dizelere “destan” adını vermiştir (Pfeiffer 88-89). Yine Callimachus’un yenilikçi yaklaşımını benimseyen ve onun kişisel etkisinde kalan Theocritus da geleneksel edebî türlerin yerine özgün ve yepyeni bir tür olarak pastoralı yaratmıştır (Pfeiffer 89; Umunç, “The Pastoral Tradition” 43-54). Benzer bir başka gelişme de komedyada görülmüş ve Menander, klasik Aristofanes geleneğindeki eski komedyalı türüne, anlatım, tiplendirme ve içerikte pek çok köklü yenilikler taşıyan “yeni komedyalı”nın yaratıcısı olmuştur (Pfeiffer 190-191). Böylece, ilk kez Hellenistik dönemde yeni tür ve özgünlük arayışına girilmiştir. Bu edebî olgunun etkileri daha sonra Roma’da Catullus, Propertius ve Tibullus gibi neoterik şairlerle Horatius ve Vergilius’ta kendini göstermiştir (Williams 250-357, 443-523 *et passim*). Bu edebî etkileşimler ve değişimler, çok yönlü olarak ele alınması gereken apayrı bir konudur.

Buraya kadar diakronik bir bağlamda irdelediğimiz edebî türler kuramı ile söylev sanatı geleneğinde yeri tartışmasız olan üslûp kuramının birleştirilmesi, ilk kez Vergilius sonrası dönemde, II. yüzyıldan itibaren olmuştur. O döneme kadar, örneğin eski Yunanda Phalerium’lu Demetrius (II.36-V.304) ve Roma’da Cicero’da (IV.viii.11-xii.17) açıkça görüldüğü gibi, üslûp türleri daima söylev sanatı bağlamında ele alınmış ve irdelenmişti. Ancak, Vergilius’un yapıtları *Bucolica* [yani, *Eglogae*], *Georgica* ve *Aeneis*’i inceleyen ve yorumlayan Vergilius sonrası filolog yorumcular (*grammatici*), bu üç yapıtı, üç temel üslûbun ideal örnekleri olarak göstermişlerdir. Bu filolog yorumculara göre, *Bucolica* basit üslûpta, *Georgica* orta üslûpta ve *Aeneis* ise yüksek üslûpta yazılmış

yapıtlardır. Yine bu filolog yorumcuların görüşüne göre, Vergilius, yazım hayatına, önce basit üslûba en uygun tür olan pastoral ile başlamış ve *Bucolica*'yı yazmıştır. Daha sonra, şiir sanatındaki yükselmesine paralel olarak çiftçiliği ve köy yaşamını konu alan *Georgica* ile orta üslûba geçmiş ve *Aeneis* destanı ile bu türün üslûbu olan yüksek üslûba ulaşmıştır. Örneğin, I.S. 4. yüzyıl ortalarında yaşamış ve Vergilius'un ilk yorumcularından olan Aelius Donatus şöyle der:

Hiç tartışmasız kabul edilecektir ki pastoral şiir, kaynağını, çoban yaşamının esas olduğu çok eski zamanlardan almaktadır...Bu bakımdan, Vergilius da diğer şiir türlerine geçebilmek için yeryüzünde ilk var olan bu yaşamdan başka bir biçimden başlamamıştır. Daha sonra toprak sürülüp ekilmeye başlanmış ve nihayet ekili bereketli toprakların yerini savaşlar almıştır. İşte Vergilius, yapıtlarının bizzat yazım sırasıyla bunu göstermek istemiştir. Nitekim, önce çobanları, sonra çiftçileri anlatmış ve en sonunda savaşçıları yazmıştır...Buradan üç üslûp türü...anlaşılmaktadır. Vergilius her türde güçlü olmuştur. O, önce *Bucolica*'yı, ikinci olarak *Georgica*'yı ve üçüncü olarak *Aeneis*'i yazmıştır (Vergilius, sig. 4r)⁴.

Yine gerek Ortaçağda gerek Rönesansta en çok gönderme yapılan (Minnis, 12-13 and 23n) ve çok önemli bir Vergilius yorumcusu olan Servius (I.S. 4-5.yy) da aynı görüşleri dile getirmiş ve Vergilius'taki tür-üslûp ilişkisini şöyle ifade etmiştir:

Nitekim, basit, orta ve tumturaklı [yüksek] olmak üzere üç [üslûp] türü vardır ve biz her üçünü bu ozanda [Vergilius'ta] buluyoruz. Çünkü, kişilerin ve işlerin niteliklerine uygun olarak *Aeneis*'de yüksek, *Georgica*'da orta ve *Bucolica*'da da basit üslûba yer vermiştir (Vergilius, sig. 10r)⁵.

Vergilius sonrası dönemde, çeşitli yorumcu ve filologların Vergilius'u örnek göstererek edebî türler ile üslûp türlerinin uyumuna ilişkin yaptıkları böyle açıklamalar,

⁴ "...illud erit probatissimum Bucolicum carmen originem ducere a priscis temporibus, quibus vita pastoralis exercita erat...Virgilium processurum ad alia carmina non aliunde cœpisse, nisi ab ea vita, quae prima in terris fuit. Nam postea rura culta, & ad postremum pro cultis & feracibus terris bella suscepta, quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare, cum pastores primo, deinde agricolas canit & ad ultimum bellatores scribat...Aut tris modos elocutionum...intelligitur...[Vergilius]...in omni genere praeualuerit: Bucolica primum, Georgica secundum. Æneida tertium voluisse conscribere..." (Bu ve diğer Latince metinlerdeki kısaltmalar açılarak yazılmıştır).

⁵ "Tres enim sunt, humilis, medius, grandiloquus, quos omnes in hoc inuenimus poeta. Nam in Æneide grandiloquum habet: in Georgica medium: in Bucolica humilem pro qualitate negotiorum, & personarum."

Ortaçağda ve Rönesansta da aynen benimsenmiştir. Nitekim, Almanya'nın Kara Ormanlar bölgesindeki Hirsau Benediktin Manastırı'na mensup Conrad of Hirsau (1070?-1150?) Ortaçağ için iyi bir örnektir; *Yazarlar Üzerine Dialog* adlı yapıtında, Conrad of Hirsau, Vergilius'un, geleneksel üç üslûp türünü kullanarak sırasıyla *Bucolica*, *Georgica* ve *Aeneis*'i yazdığını açıkça belirtir ve her bir yapıtı ayrı ayrı değerlendirir (62-64). Rönesansta ise Vergilius'un yapıtlarını, Vergilius sonrası filolog yorumcuların açıklamaları ile birlikte yayına hazırlayan Ascensius ve Minturno gibi humanist yorumcular ve edebiyat kuramcılarını, benzer görüşleri yinelemişlerdir. Örneğin, Ascensius, üslûp türleri (*dicendi genera*) ile ilgili açıklamasında (Vergilius, sigs. 9v-10r) üslûbun üç temel türü olduğunu ve bunların “zengin (yüksek, tumturaklı), sade ve orta” (“*huber, gracile, mediocre*”) (Vergilius, sig. 9v) olarak adlandırıldığını belirttikten sonra Vergilius'un eserlerini örnek gösterir ve şöyle der:

Nitekim [Vergilius] sade üslûbu *Bucolica*'da, tumturaklıyı *Aeneis*'de ve ortayı *Georgica*'da kullanmıştır⁶ (Vergilius, sig. 9v).

Minturno ise 1559'da Venedik'te yayınlanan ve altı kitaptan oluşan *De Poeta* adlı kuramsal yapıtının ikinci kitabında üç üslûp konusunu daha geniş bir bağlamda ele alır; sağlam bir toplum düzeninin kentsel (“*urbanum*”), askerî (“*bellicum*”) ve kırsal (“*rusticum*”) yaşam biçimlerinden oluştuğunu belirterek üç üslûbun da bu üç yaşam biçimini yansıttığını ve Vergilius'un yapıtlarının buna örnek olduğunu ifade eder (99 and 108).

Böylece, Rönesansta Vergilius örneği (*exemplum Vergilianum*) esas alınarak, şairliğin basit üslûptan başlaması ve bu üslûbun türü olan pastoralin kullanılması, daha sonra orta üslûba geçilmesi ve bu üslûba uygun mizah, komedy, lirik, sone v.b. türlerin

⁶ “Nam gracili in Bucolicis vititur. Hubere in Aeneade, mediocri in Georgicis.”

yazılması ve en sonra yüksek üslûba geçilerek bu üslûbun türleri olan destan veya tragedyanın yazılması kuramlaştırılmıştır.

Şimdi tüm bu açıklamalarımızın bağlamında Rönesans İngiliz edebiyatına baktığımızda, geleneksel tür ve üslûp kuramlarını ele alan ve Rönesans İngilteresinde edebiyat eleştirisinin öncülüğünü yapan Sir Philip Sidney ve George Puttenham ile Vergilius örneğini benimsemiş olmasına rağmen Shakespeare ve diğer çağdaşları gibi yenilik arayışı içinde olan ozan Spenser'i öncelikle görürüz. Başka bir deyişle, Sidney ve Puttenham'ı kuramcı, Spenser'i ise belli bir ölçüde uygulayıcı olarak değerlendirmek gerekir. Sidney, 1579 sonlarında yazdığı, ancak ölümünden dokuz yıl sonra, yani 1595 yılında, yayınlanan *The Defence of Poesie* adlı kuramsal ve eleştirel yapıtında esas olarak humanist İtalyan yorumcularının düşüncelerinden esinlenmiş ve özellikle Scaliger'e açık göndermelerde bulunmuştur (F3v, H1r ve K1v). Öte yandan, Puttenham esinlendiği kaynaklardan söz etmemişse de açıklama ve kuramsal tartışmalarından (1-51) kendisinin Sidney gibi aynı yorumculardan etkilenmiş olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu bakımdan, her iki yazarın kuramsal anlatımlarında her hangi bir özgünlük olduğu söylenemez; onların bu anlatımlarını, tür ve üslûp konusunda yaygın olarak bilinen humanist düşünce ve yorumların bir özeti olarak algılamak yanlış olmayacaktır. Ancak, her iki yazarın, Rönesans İngiliz edebiyatında edebiyat kuramcılığının ve eleştirisinin öncüleri olduğu önemle vurgulanmalıdır.

Spenser'a gelince, başlangıçta kendisinin Vergilius örneğini ne denli önemseddiği, ilk ciddi ve önemli yapıtı olan *The Shepheardes Calender* pastoralini yazmasından anlaşılabilir. Leicester Kontu'nun hizmetinde olduğu 1578-79 yıllarında Sir Philip Sidney'in teşviki ile yazdığı anlaşılın bu yapıtında Spenser, tıpkı Vergilius'un kendi

pastoralinde yaptığı gibi, çeşitli toplumsal, siyasal, ahlakî, edebî ve kişisel sorunları ele almıştır. Yapıt, on iki pastoral şiirden oluşmaktadır ve her bir şiire bir ay adı verilerek takvim düzeninde yazılmıştır. Yapıtın 1579 ortalarına doğru yayınlanması üzerine Spenser edebiyat çevrelerinden övgüler almıştır ve bu övgülerin en önemlisi de Sidney'den gelmiştir, ancak Sidney, Spenser'in kullandığı yapmacık arkaik dili eleştirmekten de kendini alamamıştır:

Shepherds Kallender, egloglarında, eğer yanılmıyorsam, gerçekten okunmaya değer çok *şiiir* içermektedir. Ancak, o üslûbunu eski, kaba bir dile benzetmesini hoş göremem (H3v).⁷

Puttenham da *The Shepheardes Calender*'i pastoral türün örneklerinden biri olarak göstermiştir (51).

Spenser, *The Shepheardes Calender*'ı, doğal olarak, kendisinden teşvik gördüğü ve taklitçilikten uzak kalarak ulusal edebiyatın oluşturulmasında görüş birliği içinde olduğu (Buxton 11-19, 124-32 *et passim*; Umunç, “Sidney’s Sonnet 1” 113-16) Sidney’e ithaf etmiştir. Ancak, ithafnameyi kendisi yerine, adı “E.K.” rumuzu ile gizli tutulan bir kişi yazmış görünmektedir. E.K.’nın kimliği Spenser araştırmacılarınca çok tartışılmışsa da doyurucu olarak kanıtlanamamıştır. Bazı araştırmacılar bunun, Spenser’in Cambridge’teki öğrencilik yıllarından “Edward Kirk” adında bir arkadaşı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ama daha ilginç olan bir başka görüşe göre (ki biz de bu görüşe katılıyoruz) E.K.’nın aslında Spenser’in ta kendisi olduğudur. Rönesans geneline baktığımızda, mahlâs kullanarak isim saklama modasının yaygın olduğunu görürüz; örneğin, İtalyan pastoralist Sannazaro, “Sincero” mahlâsını kullanmıştır. Aynı şekilde Spenser da çoğu şiirinde “Immerito” mahlâsını kullanmıştır. Ayrıca, *The Shepheardes*

⁷ “The Shepherds Kallender, hath much *Poetrie* in his Egloges, indeed woorthie the reading, if I be not deceiued. That same framing of his style to an old rusticke language, I dare not allow.”

Calender içinde “Colin” ve “Cuddy” isimleri ile kendisini yansıtmıştır. Bu bakımdan, geniş ve sağlam bir edebiyat bilgisine sahip olduğu, her bir eglogun sonuna yazdığı ayrıntılı açıklamalardan anlaşılabilir, E.K.’nın Spenser’den başkası olmadığı ve edebî tevazu gereği Spenser’in kendisini öne çıkarmak istemediği düşünülebilir.

İşte bu esrarengiz E.K. tarafından Sidney’e yazılan ithafnamede, yeni ve genç bir şair olan Spenser’in, kendi edebî yeteneklerini göstermek için tıpkı Vergilius ve diğer pastoralistler gibi tür ve üslûp bakımından basit olan pastoral ile başladığı belirtilmektedir; E.K.’ya göre, Spenser, daha yükseklere uçmaya çalışan, ancak kanatları daha gelişmemiş bir yavru kuştur sanki:

[O], hem konusu bakımından çok basit hem de üslûbu bakımından çok sade olması nedeniyle, önce yeteneklerini denemek için bu türü [pastoral türünü] yaratmış olan en iyi ve en eski şairlerin örneğini [izlemiştir]: tıpkı, daha büyük bir uçuşa geçmeden önce, narin kanatçıklarını yavaş yavaş alıştırmak için yuvadan henüz çıkmış yavru kuşlar gibi. İşte Theocritus böyle uçmuştu...İşte Vergilius da kanatları tam gelişmemişken böyle uçmuştu. Kanat tüyleri tam oluşmamış Mantuan da işte böyle uçmuştu. Petrarch da böyle. Boccaccio da böyle. Marot, Sannazaro ve ayak izlerini bu yazarın her yerde izlediği İtalyan ve Fransız pek çok diğer muhteşem şairler de böyle...İşte sonunda, kanat tüyleri henüz çıkmamış, ancak zamanla en iyileri ile kanat tutma gücüne ulaşacak bir kuş gibi bizim bu şair de uçuyor (Spenser 418)⁸

Spenser gibi 1579’da henüz yirmibeş yaşında olan genç ve daha üst tür ve üslûplarda sanatını kanıtlamak isteyen bir şair için, yükseklere uçmaya çalışan yavru kuş benzetmesi, *The Shepherdes Calender*’ın “Ekim” eglogunda da yinelenmiştir. Edebî bir

⁸ “[He has followed] the example of the best and most auncient Poetes, which deuised this kind of wryting, being both so base for the matter, and homely for the manner, at the first to trye theyr habilites: and as young birdes, that be newly crept out of the nest, by little first to proue theyr tender wyngs, before they make a greater flyght. So flew Theocritus...So flew Virgile, as not yet well feeling his winges. So flew mantuane, as being not full somd. So Petrarque. So Boccace; So Marot, Sanazarus, and also diuers other excellent both Italian and French Poetes, whose foting this Author euery where followeth...So finally flyeth this our new Poete, as a bird, whose principals be scarce growen out, but yet as that in time shall be hable to keepe wing with the best.”

yakınmayı içeren bu eglogta, genç ve hırslı çoban Cuddie, çok güzel ve herkesin beğendiği pastoral şarkılar söylemesine rağmen, diğer çoban Piers'e, ün kazanamamaktan ve kendisine ilgi gösterilmediğinden yakınır (Satır 7-18 ve 31-36):

Piers, yıllarca hep acı ile kaval çaldım,
Öyle ki artık kamış kavalım eskidi, parçalandı:
Ve zavallı esin perim tüm birikimini tüketti,
Ama karşılığında çok az iyilik gördü ve çok daha az kazanç.⁹
(Satır 7-10)

Cuddie'nin uzayıp giden bu yakınmalarını dinleyen, onu teselli etmeye çalışan ve artık pastoralden daha yüksek türlere geçmesini öğütleyen Piers sonunda şöyle der:

Bırak artık şu bayağı ve züppe soytarılığı,
Kaldır kendini alçak yerden yükseklerle:
Ve kanlı Mars'ı, savaşları, atlı mızrak dövüşlerini anlat,
Yönünü, o korku veren tacı giyenlere yönelt.
Dön yiğit şövalyelere, savaş izlerinden yoksun zırhları paslanan,
Ve gün be gün kılıç darbesiz miğferleri kararan.
İşte senin esin perin kanatlarını orada açar çırparak
Ve rahatça süzülür kanatlarıyla Doğudan Batıya.¹⁰
(Satır 37-44)

Böylece, Piers'in ağzından, Spenser, *The Shepheardes Calender*'in sonunda, Vergilius örneğine uygun olarak kendisinin üst türleri ve üslûpları, özellikle destan türünü ve üslûbunu kullanmaya hazır olduğunu dolaylı olarak belirtir. Aslında, Spenser, kendisinin şairlik yeteneğini en güçlü şekilde gösterecek olan destan türüne geçmede

⁹ “*Piers*, I haue pyped erst so long with payne,
That all mine Oten reedes bene rent and wore:
And my poore Muse hath spent her spared store,
Yet little good hath got, and much lesse gayne.”

¹⁰ “Abandon then the base and viler clowne,
Lyft vp thy selfe out of the lowly dust:
And sing of bloody Mars, of wars, of giusts,
Turne thee to those, that weld the awful crowne.
To doubted Knights, whose woundlesse armour rusts,
And helmes vnbruzed wexen dayly browne.
There may thy Muse display her fluttryng wing
And stretch herselfe at large from East to West.”

sabırsızlanmaktadır. Onun en büyük düşü, Kraliçe Elizabeth'in kişisel övgüsünü kazanmak ve saray şairi olmaktır; kraliçenin sevgisini kazanmış Leicester Kontu'nun hizmetinde bulunmak ve Sidney ile yakın ilişkileri, kendisine, bu düşünüyü gerçekleştirme yönünde ümit vermiş olabilir. Bu bakımdan, "Ekim" eglogunda, şair olarak kendisinin yükselmesi ve ün kazanması için destan türüne geçmesinin şart olduğunu Piers'in ağzından açıklaması, bu düşün bir ifadesi olarak görülebilir. Nitekim, 1580'lerin başlarından itibaren *The Faerie Queene*'i destan olarak yazmaya başlamıştır. Artık, o, destan gibi zor bir türün şairidir ve basit pastoral tür geride kalmıştır:

İşte ben, bir zamanlar, usul gereği, esin perisi
 Basit çoban kılığında saklanan kişi,
 Şimdi çok daha haddimi aşan bir görev yüklendim,
 Kamış kavalımı korkunç borazanla değiştirmek için
 Ve terennüm etmek için soylu beylerin ve hanımların kibarlıklarını;
 Bunların yıllarca sükût içinde kalmış övgülerini
 Ben zavallıdan ferman eder kutsal esin perisi
 Duyurmam için onun bilge topluluğuna.
 Şiddet dolu savaşlar ve sadık aşklar düsturu olacaktır destanımın.¹¹

(*The Faerie Queene*, Proem, 1)

Daha sonra 1589'da, destanının ilk üç kitabını kraliçeye bizzat takdim etmesinde kendisine yardımcı olan Sir Walter Raleigh'ye yazdığı açıklayıcı mektubunda, Spenser, tıpkı pastoral türde olduğu gibi, destanda da Homeros, Vergilius, Ariosto ve Tasso'yu örnek aldığını ifade eder (407). Özellikle, yazım amacı bakımından, Vergilius'a daha

¹¹ "Lo I the man, whose Muse whilome did maske,
 As time her taught, in lowly Shepherds weeds,
 Am now enforst a far vnfitter taske,
 For trumpets sterne to chaunge mine Oaten reeds,
 And sing of Knights and Ladies gentle deeds;
 Whose prayes hauing slept in silence long,
 Me, all too meane, the sacred Muse areeds
 To blazon broad emongst her learned throng:
 Fierce warres and faithfull loues shall moralize my song."

yakın olduğu söylenebilir; nasıl ki Vergilius, *Aeneis*'de İmparator Augustus'u yüceleştirmiş ve onun soyunu efsanevî Troya kahramanı Aeneas'la özdeşleştirmişse kendisi de *The Faerie Queene*'de kraliçe Elizabeth'i "Gloriana" adı altında yüceleştirip övmüş ve onun soyunu, İngiltere'nin ilk kralı ve kurucusu olarak Ortaçağdan beri kabul edilegelmiş Brutus adındaki efsanevî bir başka Troya kahramanına bağlamıştır (*The Faerie Queene*, II.x.4-76). Bir başka deyişle, o, İngiltere'nin Vergilius'u olarak kabul edilmeyi ümit etmiş ve yukarıda da belirttiğimiz gibi kraliçe Elizabeth'in *şair-i azamı* olmayı düşlemiştir. Ancak, gerek kendisinin 1580'den öldüğü 1599 yılına kadar İrlanda'da görevli olması gerek dönemin siyasal ve toplumsal kargaşası içinde kraliçenin kendisine ilgi göstermemesi nedenleriyle onun bu düşü gerçekleşmemiştir.

Görülmektedir ki Spenser *The Shepheardes Calender*'ı yazma aşamasında Vergilius örneğini kuramsal olarak kabul etmiş görünse de uygulamada buna bağlı kalmamış, pastoralden hemen destana geçmiş, orta üslûba dahil hicivlerini ve sonelerini fırsat buldukça arada yazmıştır. O da döneminin diğer yazarları gibi klasik edebiyatın ilkelerini ve örneklerini iyice özümlemesine rağmen bunları katı bir anlayışla uygulamaktan kaçınmış ve yeni arayışlar içinde olmuştur.

Sonuç olarak, tür ve üslûp uygulamasında, Vergilius Rönesansın kabul ettiği temel örnek olmasına rağmen, Spenser gibi kimi yazarlar bu örneğe aşırı bir bağlılık göstermemiştir. Kuramsal olarak Vergilius'a dayandırılan tür ve üslûp hiyerarşisi Rönesansın evrensel bir edebî modeli kabul edilmişse de uygulamada bu modelin kullanımı çeşitli nedenlerle fazla önemsenmemiştir. Bu durum, Spenser ve Shakespeare örneklerinde olduğu gibi, Rönesans İngiliz edebiyatında daha belirgindir.

Summary

This study is mainly concerned with the question of how Virgil's three major works *The Eclogues*, *The Georgics*, and *The Aeneid* had, from the post-Virgilian period to the Renaissance, been regarded as the perfect example of the hierarchy of the three styles (the low, middle, and high styles). Also it looks at the question of to what extent this traditional Virgilian example (*exemplum Vergilianum*) was practised in Renaissance English literature. In fact, the beginnings of the controversy over the hierarchy of the three styles and the related literary genres went back to classical antiquity. Yet, it was in the post-Virgilian period as well as in the Middle Ages and the Renaissance that the controversy took a dramatic turn and that the question of the three styles and the literary genres was given much prominence. In the Renaissance, many humanist scholars dealt with the subject theoretically, and the poets at the outset of their career tended to follow the Virgilian example. However, as in the case of Spenser and Shakespeare, they soon began to search for novelty and creative freedom. So, the Virgilian example was revered in theory but relatively neglected in practice in Renaissance English literature.

Özet

Bu yazıda, Vergilius'un üç değişik türde yazmış olduğu *Bucolica*, *Georgica* ve *Aeneis*'in, Vergilius sonrası dönemden Rönesans'a kadar, üç üslûp hiyerarşisinin (basit, orta ve yüksek üslûp) nasıl mükemmel bir örneği olarak kabul edildiği irdelenmektedir. Yazıda, ayrıca, bu geleneksel Vergilius örneğinin (*exemplum Vergilianum*) Rönesans İngiliz edebiyatında ne derece kullanıldığı üzerinde durulmaktadır. Aslında, üç üslûp hiyerarşisine ve buna bağlı edebî türlere ilişkin tartışmanın başlangıcı, klasik çağa

kadar gitmektedir. Ancak, tartışmanın alevlenmesi ve üç üslûp ile bunlara ilişkin edebî türler sorununun önem kazanması, Vergilius sonrası dönemde, Ortaçağ'da ve Rönesans'ta olmuştur. Özellikle Rönesans'ta, pek çok humanist yorumcu, bu sorunla kuramsal olarak ilgilenmiş ve şairler de edebî yaşamlarında Vergilius örneğini izleme eğilimine girmişlerdir. Ne var ki Spenser ve Shakespeare'de de görüldüğü gibi pek çok Rönesans şairi yenilik ve özgür yaratıcılık arayışı içinde olmuşlardır. Sonuç olarak, Vergilius örneği, kuramsal olarak ilgi görmüş, ancak uygulanması, Rönesans İngiliz edebiyatı içinde kısmen ihmal edilmiştir.

Kaynaklar

A. Metinler ve Birinci Kaynaklar

Aristotle. *The Poetics*. Trans. W. Hamilton Fyfe. Rev. Loeb ed. 1927. Cambridge, MA: Harvard UP; London: Heinemann, 1982.

Cicero. *Ad C. Herennium de Ratione Dicendi*. Trans. Harry Caplan. Loeb ed. 1954. London: Heinemann; Cambridge, MA: Harvard UP, 1968.

Conrad of Hirsau. *Dialogue on the Authors*. Minnis 39-64.

Demetrius. *On Style*. Trans. W. Rhys Roberts. Aristotle 255-487.

Minnis, A.J., and A.B. Scott, eds. *Medieval Literary Theory and Criticism, c. 1100-c.1375: The Commentary-Tradition*. Rev. ed. 1988. Oxford: Clarendon, 1991.

Minturno, A.S. *De Poeta ... Libri Sex*. Venetiis, 1559.

Plato. *Complete Works*. Ed. and Introd. John M. Cooper and D.S. Hutchinson. Indianapolis: Hackett, 1997.

_____. *Ion*. Trans. Paul Woodruff. Plato, *Complete Works* : 937-49.

_____. *The Republic*. Trans. G.M.A. Grube. Rev. C.D.C. Reeve. Plato, *Complete Works* : 971-1223.

Puttenham, George. *The Arte of English Poesie, 1589*. Facsimile ed. Menston, Eng.: Scholar, 1968.

Shakespeare, William. *Hamlet*. Ed. Harold Jenkins. Arden ed. 1982. London and New York: Routledge, 1989.

Sidney, Sir Philip. *The Defence of Poesie, 1595*. Facsimile ed. 1968. Menston, Eng.: Scholar, 1971.

Spenser, Edmund. *Poetical Works*. Ed. J.C. Smith and E. de Selincourt. Introd. E. de Selincourt. Oxford Standard Authors ed. 1912. London: Oxford UP, 1966.

Vergilius. *Opera Omnia ... cum XI Commentariis*. Venetiis: Apud Iuntas, 1552.

B. İkinci Kaynaklar

Buxton, John. *Sir Philip Sidney and the English Renaissance*. 2nd ed. 1954. London: Macmillan, 1964.

Clemen, Wolfgang. *English Tragedy before Shakespeare: The Development of Dramatic Speech*. Trans. T.S. Dorch. University Paperback ed. 1961. London: Methuen, 1967.

Göktürk, Akşit. *Okuma Uğraşısı: Yazın Metin Kavranışında Okur-Metin-Yazar*. 1979. Istanbul: YKY, 1997.

Pfeiffer, Rudolf. *History of Classical Scholarship: From the Beginnings to the End of the Hellenistic Age*. Oxford: Clarendon, 1968.

Umunç, Himmet. "The Pastoral Tradition and The Renaissance English Pastoral: A Study of the Origins and Development of Pastoral from Classical Antiquity to the End of the Sixteenth Century. Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 1980.

_____. "Eski Bir Kavga': Platon ve Aristoteles'in Şiire Yaklaşımları." *Frankofoni* 5 (1993): 209-22.

_____. "Sidney's Sonnet 1: An Epitome of His Literary Policy." *Journal of English Language and Literature* 3 (1995): 113-16.

Williams, Gordon. *Tradition and Originality in Roman Poetry*. Oxford: Clarendon, 1968.

